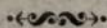

Проф. Др. Іван Огієнко.

ЛИСЕЇВСЬКА ТРЮДЬ

1734 року.

З Історії української мови в XVIII віці.

ВАРШАВА.
Друкарня Синодальна.
1932.

Проф. Др. Іван Огієнко.

ЛИСЕЇВСЬКА ТРІОДЬ

1734 року.

З історії української мови в XVIII віці.

ВАРШАВА.
Друкарня Синодальна.
1 9 3 2.

ках формі¹⁾: шостиконечний хрест (з пілатовою табличкою), під ним Адамів череп, по боках його літери І. Г.; праворуч копіє (К.), ліворуч трость (Т.); по боках під ними літерки: М: А: та Р: І. Долі підпис: **Крѣтѹ твоємѹ поклонѧемъса | вѣло. ѿ сѣое вѣскрніє твоє | славімъ:**

А далі починається **Трїодїон | сї ѡсѣтѣ | трїшенецѣ**, лл. 1—371, звичайного змісту, а саме: 1) Неділя митаря й фарисея л.л. 1—6 б, Блудного сина 6 б—11, субота м'ясопустна 11—18, неділя 18 б—26, масниця 26—63, тиждень великого посту перший 64—132, другий 132 б—168, третій 168—203 б, четвертий 203 б—243, п'ятий 243—305 б, шостий (вербна) 305 б—331, Троїчни на вісім голосів 331—333, Сідальни 333—346 б, **Оуставѣ ѿ Марковѹхъ глѧвѣ** 347—371. Картка 371 б була чиста, але пізніше її заповнено деякими молитвами.

На самім кінці книги, на л. 371, українським скорописним письмом, тим самим чорнилом, що й ціла книга, уміщено такого цінного запису: „**Сїа Кнїга Списана Рабомъ Бжїимъ ѿндреемъ, Бодановичомъ²⁾ Шубенкомъ в веси Лескїовцѣ, При храмѣ велїкомїѣ Параскевѣки, Конецѣ.**“ Підпису цього вміщено під уставним: **КОНЕЦЪ И БГ҃У СЛАВА.**

На л. 346 б кінчиться Тріодь (а з л. 347 починаються Маркові Глави) півуставним написом: **Конецѣ. Да хвалитса со мно́гою славою Бг҃ъ, всѣхъ содѧтель,** а під цим підпису писаря книги унцияльним письмом в два рядки: **ѿндрей. БОГДѧНОВИЧЪ | ШУБѧ.** А під цим та ж рука скорописом написала: **Конецѣ и Бг҃у | Слава.**

Нарешті, на л. 47 б вміщено такий тайнописний рядок: **А ѿ. Б Н. О ☆ „, Д Д. ѿ ☆ „, РНО ☆ вѣїѿ.чѣ,** що дає: **А Андрей Бодановичъ²⁾**, цеб-то ім'я та по батькові нашого писаря.

Таким чином наш рукопис докладно датований: написаний в 1734 році 1-го березня, а написав його Андрей Богданович Шубенко чи Шуба.

Де повстав наш рукопис? На титуловій сторінці читаємо, що книжку написано „**въ веси Лескїовцѣ**“ в добрах

¹⁾ Пор., напр., дереворити Голгофи в „Лѣкарство на оспалий умыслъ“, Остріг, 1607 р., або в Октоїху Дерманським 1604 р. і др.

²⁾ Шуба двічі пише себе Бодановичем, а не Богдановичем.

панів Каштеляничів Любельських; те саме дає нам й л. 371, додаючи, що рукопис повстав при храмі великомучениці Параскеви.

Окреслім точніше, де знаходилась наша Лисеївка, бо ж це для аналізу самої пам'ятки має велику вагу. Серед ріжних подібних назв, в „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego“ 1884 р. т. V на ст. 311 читаємо про нашу Лисеївку: „Lisiejówka, mylnie Lesiejówka, wieś przy ujściu Wierchowej do Żerdzia, pow. Winnicki, par. i okr. pol. Strzyżówka. Ma 122 domów, cerkiew. . Należała do Juzefa Waśkiewicza, dziś Popowskich“.

Але значно більше подає нам прот. Є. Сіцинський в своїй праці: „Приходы и Церкви Подольской Епархии“. Тут, на ст. 258-259 під № 368, в опису Винницького повіту, читаємо: „Лисеївка село, находится на границѣ Киевской губ., въ 18 в. на с.-в. отъ уѣзднаго города (тоб-то Винниці), в 8 в. на ю.-з. отъ ж.-д. ст. „Калиновка“. Селеніе расположено въ низменной, безлѣсной, сырой и нездоровой мѣстности. Южная сторона села отчасти прилегаеть къ рѣчкѣ Деснѣ (вытекающей изъ Киевской губ.), а восточная — къ рѣчкѣ Жерди, граничащей съ Киевской губерніей. Почва земли то черноземная, то суглинистая, то песчаная. До 1818 года къ Лисеївскому приходу приписана была еще деревня Холявинцы, по народонаселенію мало уступавшая Лисеївкѣ. Съ 1818 г. она отошла къ приходу м. Новыхъ-Прилукъ Киевской губерніи. Изъ числа владѣльцевъ Лисеївки въ прошломъ столѣтїи извѣстны: Мартїанна Потоцкая въ 60-хъ годахъ и Симонъ Косаковскій, староста Зошельскій, въ послѣдней четверти столѣтїя. Въ 1785 году здѣсь насчитывалось 87 дворовъ, а въ нихъ 405 душъ обоего пола взрослыхъ и 135 малолѣтнихъ. Въ 1898 году населеніе прихода состояло изъ 722 м. и 698 ж. п. крестьянъ православныхъ, малороссовъ; среди нихъ проживало 4 д. мѣщанъ и нѣсколко душъ крестьянъ-католиковъ. Всѣ крестьяне занимаются преимущественно хлѣбопашествомъ. Свой земельный надѣлъ они увеличили въ 1887 году покупкой у бывшаго тутъ помѣщика Юліана Поповскаго тысячи десятинъ земли за 105,000 рублей, съ помощью Земельн. Банка. Приходскій храмъ Л., деревянный, на каменномъ основанїи, о трехъ куполахъ, въ честь св. великомуч. Параскевы, по-

строєнь въ 1753 г. съ благословенія уніатскаго митрополита Фелиціана Володковича и до настоящего вѣмени подвергался значительнымъ перемѣнамъ. Иконостасъ въ храмѣ четырехъярусный, законченный отдѣлкой и раскраской въ 1790 году, а въ 1883 году поновленный на средства прихожанъ. Въ томъ же году и храмъ былъ поднятъ на каменное основаніе, расширенъ пристройкою двухъ боковыхъ придѣловъ, ризницы, пономарки и входнаго притвора; снаружи обить досками, покрытъ жестью и раскрашенъ. Въ 1785 году при этой церкви священствовалъ нѣкій Ома Маркевичъ, назначенный сюда уніатскимъ митрополитомъ Володковичемъ по презентѣ Мартіанны Потоцкой. Онъ, надо полагать, перешель въ православіе вмѣстѣ съ прихожанами въ 1795 году. Церковной земли въ приходѣ: усад. 3 д., пах. 41 д. 562 с. и сѣнок. 8 д. 968 с. Помѣщенія для причта устроены въ 1897 г. на суммы позем. сбора и на средства отъ прихожанъ. Школа грамоты въ приходѣ существуетъ съ 1862 года“¹⁾.

Таким чином свідчення, що в с. Лисеївці єсть церква св. Параскеви, стверджує, що це та сама Лисеївка, де написано нашу Тріодь 1734 р., цеб-то село Винницького повіту. Так датується наш рукопис льокально.

Титульна сторінка говорить, що книжку написано в добрах вельможних панів каштеляничів Любельських. Хто були ті пани? Знаємо, що в 1731 — 1735 роках каштеляном Любельським був Йосип Солтик, що помер в 1735 році²⁾. Оженений з Констанцією з Джевїцьких, Й. Солтик мав декількох синів, а одним із них був пізніший відомий біскуп краківський Ігнатій Каєтан Солтик³⁾. У Державнім Архиві в

¹⁾ Див. „Труды Подольскаго Епархіального Историко-Статистическаго Комитета. Выпускъ девятый. Подъ редакціею Священника Евфимія Сѣцинскаго. Приходы и Церкви Подольской Епархіи, Винницкій уѣздъ“, Кам'янець-Подільський, 1901 р. Високодостойному п. Директорові Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові Ів. Кревецькому за списання цієї сторінки приношу сердечну подяку.

²⁾ Див. Herbarz, Niesieckiego, вид. Бобровича, Липськ, 1839 р., т. I, ст. 269

³⁾ Про Солтиків див. Z. Radziwiński: „Ród Sałykowych-Sałyków“, „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego we Lwowie“, Краків, 1921 р., т. V, ст. 77—81.

Люблині в книзі: „Księga Inscriptioinum Castrensiu Lublinskiu“ 1741 р. на л. 147 б під № 164 вписано акта латинською мовою, в яким говориться, що Констанція з Дзевіцьких (de Drzewica), вдова по Йосипу Солтику, каштеляні Любельським, уступає синові своєму, Томашу Солтикові, каштеляну Любельському, своє право дожиття на заставні добра (bona obligatoria), що лишилися по померлім чоловікові її, а саме села: Супрунов, Соболівка, Сосенка та Лисеївка в повіті Винницьким, а в воевідстві Брацлавським. Під актом власноручний підпис К. Солтикової¹⁾. Цим актом доводиться, що нашу Тріодь 1734 р. написано в Лисеївці, тоді заставнім селі каштеляна Й. Солтика, на Брацлавщині.

Хто саме був писар нашого рукопису, Андрей Богданович Шуба чи Шубенко, нічого не знаємо. Можливо, що це був дяк або вчитель при св. Параскевіянській церкві, що була тоді уніяцькою. Мова його писання показує, що він міг бути й прихोдем з глибших західно-українських земель. В Тріоді на л. 64 читаємо в ектенії: „СѢ БЛ҃ГОЧЕСТИВѢЙШОМЪ И ВЕЛИКОМЪ КОРОЛѢ НАШЕМЪ“, л. 78 б: „ПОМОЛІСА Ѡ БЛ҃ГОВѢРНОМЪ КОРОЛѢ“, а це показує, що книжку написано справді в границях Річпосполитої Польської.

Дальшої долі нашої книжки по написанні не знаємо. Який час переховувалась вона при церкві в Лисеївці? Звідки саме приніс її до Варшави німецький жовнір? Докладної відповіді на те не маємо.

В рукопису на лл. 1 — 23 маємо такий вкладний запис скорописом трохи пізнішого часу: **По ѡмѣ Сѡца и ѡна и стѣго Дѡа, ѡмѣнз, Сѡю Книгѡ Глаголемѡю Трѡдз Кѡпѡлз Іѡаннз По проѡвѡскѡ Кутановскѡ Со женою своєю ѡнною і мрѣєю Мѡткою своєю, кѡпѡлемз до храмѡ, Сѡтѣго ѡпла ѡлта, Іѡанна, Бѣглоѡа, за бл҃гогловенѣемз Бѣга, Сѡца всѣржителѡ, Прѡ людѣхз годнѡхз, на той часз вѡдѡчнхз, Іерей Сѡцз Данѡлз Тогожз храмѡ,**

¹⁾ Високодостойному Проф. Д-рові Л. Бялковському, Директорові Державного Архиву в Люблині, за списання мені цього акту приношу тут сердечну подяку.

стїго, Іўанна Бїглова, нащо ста пѡписью рокою своєю;
 ѧнз рука ... (не зміг підписатися по українськи) Jan Ku-
 tanowski даю свою руку + Запис показує, що книж-
 ка не довго була в Лисейці.

Наша книжка — це копія з друкованого видання пісної Тріоди, що вдавнину було річчу звичайною, — знаємо бага- то рукописів, копій з друкованих книжок. Богослужбові друковані книжки в той час були ще досить дорогими, а тому бідніші церкви частенько робили собі своїми силами відписи, що коштувало значно дешевше¹⁾. Як показує наша пам'ятка, переписуванням із друкованих книжок займалися ще в 1734 році. Часті сліди від свічки показують, що наш рукопис довгий час був у церковнім ужиткові.

Андрій Шубенко не був пильним писарем, і, списуючи, часто писав по своїй живій вимові, а це й зробило його книжку цінним пам'ятником для історії української мови. Вона дуже виразно показує, якою була в той час українська церковна вимова, чим відкриває цікаву й цінну сторінку історичної фонетики нашої мови, свідчучи, яка сильна була тоді жива вимова в Церкві.

В нашій Тріоді 1734 р. полишилося ще від XVII в. де-кільки цікавих рубрик. Так, на л. 64-65 б читаємо таке мальовниче застереження: Читається шостопсалміє, і тоді
 „не ймать ктѡ влѣсты шѣпты творѣты, ниже плѣнѣты
 йли хрѣкнѣты... У Львівськїм Тріодїонї 1664 р. на л. 8
 читаємо: „Вѣстнѡ же, ѡкѡ ѡ сѣѧ йли начинѣмъ четтѣ
 діалѣктомъ домашнїмъ, по ѡпѣстѣ Литїи в Притѡрѣ
 Катїхизисъ сї єст Ѡглашенїє ст: Ѡца Теѡдора Стѡдїтѣс.
 У нас це місце маємо (трохи перероблене) на л. 6, але ці-
 каво, що вже без знаменних слів „діалектомъ домашнімъ“.

Нижче подаю палеографічний, правописний і мовний опис цієї цікавої пам'ятки. Прикладів подаю скрізь лише малу частину, хоч їх можна б наводити довгими сотнями.

¹⁾ Пригадаймо Духівницю волиняка Василя Загоровського 1577 р., в якій він наказує мати при церкві св. Іллі в Володимирі-Волинському „дяка доброго“, щоби він книги, „яких церковъ пилне потребуєт“, переписував „з доброго зводу“, цеб-то з добрих оригіналів. Див. „Архивъ Юго-Западной Россїи“, ч. 1, т. 1, № 25. Так само було і в пізніший час.

Палеографічний опис рукопису.

Лисеївська Тріодь 1734 р. писана на папері in f^o, розміром 30,5×19 см по 29 рядків на сторінці; крім того, зверху сторінки колонтитули, а долі кустодії (передчитання). Усіх карток 371 (по 12 карток на зшиток), крім карти титулової; пагінація карткова вгорі справа. Кожна картка полінісна чимсь твердим, так що скрізь писано на лінійках; так само з чотирох сторін відзначені широкі маргінеси. Папір тонкий, міцний; посередині листів на світло просвічуються водні знаки декількох форм, але знати їх дуже невиразно (квітки?).

Рукопис простенько оздоблений: скрізь червоні прості ініціали різної форми, прості кінцівочки, заголовки унціяльним письмом і т. п. В книжці не жалувано цинобри (киновару), — нею писано ініціали, заголовки, деякі пояснення і т. п., взагалі те, що зветься „рубрика“. Цинобру місцями наложено так, що вона лежить грубою скибою, і часом можна її навіть счистити ножем. Чорнило добре зберегло свій кольор.

Цілу книгу писала одна рука читким півустановним письмом, звичайно відділяючи слово від слова; письмо з малим нахилом вліво. На ст. 346 б, а також на останій 371 ст. писар книжки Андрій Шуба позоставив ще написи гарним скорописним українським письмом, що все нагадує грецький мінускул, а це показує, що той сам писар писав і півустановом і скорописом.

Півустанов дрібний, — „тріодний“, на 2 mm високий, досить широкий. В самім письмі єсть декільки цікавих форм. Характерна індивідуальна ознака писання букв: писар не скрізь дає тонкі лінії, опускає їх; так, **г** пишеться як **г**, до якого справа додається довгаста крапка. Буква **к** складається з двох товстих стовпчиків, правий коротший, а праворуч його вгорі додається довгаста крапка. Буква **є** пишеться як **є**, тільки з поперечним язичком; панує скрізь кругленьке **є**, правописної різниці між ним та **є** тут не проводиться. Так само пишеться **р**; до лівого стовпчика додається справа крива, не з'єднана вгорі; у **б** часто так само нема горішньої лінії. Буква **о** звичайно зверху не з'єднана, не

покрита, ніби недописана. Цікаве **ы**, що часом нагадує тут **ш**, бо долі нема до стовпчика доведеної лінії; те саме звичайно у **ь**, а часом і у **ѣ**. Буква **Ѹ** часто без долішньої петлі, ніби **у**. Буква **й** звичайно має над собою якийсь значок **уу**. Літери **ж** ніде нема.

Зазначу ще деякі літери. Буква **з** або давньої форми, з кринолиновим задом, або стояча **З**, ніби велике **З**; у **ш** всі три стовпчики зверху одної довжини; у **н** з'єднуюча лінія майже позема, нахилу вправо до долу не помітно; **т** уставне, одноноге.

Форма винесених літер звичайна. Так, часте лежаче **р**, на взір трикутника з продовженою основою. Винесене **т** двоноге. Цікаве винесене **з**: ніби посередині перекреслене двоноге **т**, з довгим правим гачком.

В закінченні рядків, щоби не виходити за зазначений маргінес, знаходимо такі способи зменшити розмір писаного слова: 1) кінцева приголосна виноситься над рядок: **чтѣ** 68 б, **нашѣ** 67 б, або виноситься лише **ь**, що зазначається паєрком на взір сімки: **тѣворимѣ** 69; 2) серединна приголосна виноситься над рядок: **ѡѡма** 68 б; 3) уживається лігатура **тѡ** (**ѡ** приписане до ніжки **т**): **тѡсегѡ** 59, **тѡѡ** 46; **ѣтѡ**: **цѣртѡ** 68 б; **цѣртѡѸюшь** 46; 4) кінцева **ѡ** виноситься як **ѡ**: **рѡждѡ** 250, **ѡвѡленѡ** 262, **мѡ** 71, **ѡчѡше** 76 б, **ѡвергошѡ** 69 б, **покланѡюѣ** 67 б і т. п.; в кустодіях: **ѡрѡмѡ**, **прѡвѡ**, але ці ж слова далі **ѡрѡма** 27 б, **прѡва** 315 б і т. п.

Книжка збереглася в оправі, — дубові дошки, обтягнені темною шкірою. Оправа обтягнена зверху ще сірим пергаменом. Усе досить обшарпане, що вказує на довгий церковний ужиток цієї книжки.

Правопис Тріоди.

§ 1. Правопис Тріоди 1734 р. цікавий тим, що писар її, звичайно вживаючи нових форм, заховує багато й старовини. Взагалі, писар тримається більше правопису ще XVII-го віку, давня традиція помітна в нього на кожному кроці.

§ 2. Дуже видержано й послідовно на початку слів пишеться **ѡ**, **Ѹ**, а в середині й на кінці — тільки **ѡ**, **Ѹ**, напр.: **ѡисти** 283, **ѡѡко** 283, **ѡѡѡѸ** 283, **Ѹѡ** 282, **ѸѡѡѸѡѸ** 282,

оубо́гомѸ 282 б, поётса 283, моа̀ 283, и́цѣла́а 283, мѸжѸ 282 і т. п.

§ 3. Уживання **ѵ** неправильне, хоч писар і пильнував писати цю букву по здавна вироблених традиційних пра-вилах.

а. На початку слова, головно в приставках: ѵ́крѣстѸ 37 б, ѵ́ставла́емѸ 39, ѵ́тро́кы 79 б, ѵ́ктонѸа 62, ѵ́чнсты 67 і т. п., але часто маємо тут **о** навіть в тім самім слові: ѵ́за-рѹи 66 б — ѵ́зарѹи 15, ѵ́слабѹи 58 б — ѵ́слабѹи 70 б, ѵ́ста́вы 20 — ѵ́ста́вы 21 б і т. п.

б. В G¹ прикметників та займенників: дѣснагѸ 11 б, дѣ-а́телнагѸ 74 б, твоєгѸ 9. 16 б, нашегѸ 35, сего̀ 35 б. 8 б, своєгѸ 37 і т. п., хоч частіше маємо тут на кінці — **о**: вса́-каго 35 б і т. п.

в. В прислівниках на кінці часто пишеться **-ѵ**: чѹстѸ 116, та́мѸ 11.46.56, та́кѸ 11. 11 б, чѸднѸ 54, непосре́ствѣннѸ 48 б і т. п., але частіше маємо тут **-о**: оубѣрно 35, скоро 37 б, вѣрно 11 б. 40 б. 54 б, кѹпно 55 б і т. п.; одне й те слово може бути написане ріжно: га́кѸ 106, — га́ко 10, пре-рестѣствѣннѸ 35 б — прѣрестѣствѣннѸ 35 б. 67 б, та́мѸ 46 — та́мо 46 б і т. п.

г. В закінченні G³: ро́дѹ 38, лѣѵѵѸ 41, а́пѹлѸ 40 б, але часто й **о**: со́лѸ 39 б, ѵ́тро́ковѸ 40, грѣхѸѵѸ 40 б і т. п.

д. В закінченні D³ частіше **о**: челоѵѣ́комѸ 40, рабо́мѸ 43. 43 б і т. п.

е. В грецьких словах, але не послідовно: ларіѵнѸ 52 б, іѵсифа 26, Ма́ркѸ 52 б, ΘεωκτίстѸ 52, ѵ́ктонѸа 26 — во ѵ́ктонѸѣ 26, тріѵдн 5 б. 18 — ті́родн 19 б і т. п.

§ 4. Слово *ангел* з південно-слов'янського впливу пишеться з **гг**: я́ггломѸ 41 б.

§ 5. В грецьких словах часте **і**: панахі́да 63 б, літѸргіа 63 б, і́рмосѸ 19 б, на літін 57 б, кз Коріндо́мѸ 18, Зо́іма 51 б і т. п.; але часте й **и**: а́нтифонѸ 69, по ка́дѹсѹѣ 69 — ка́дѹсѹи 70 б, прокі́менѸ 18, Никифо́рѸ 55, На́вѹнѸ 35 — На́вѹнѸ 86 і т. п.; часто одне й те слово пишеться ріжно: два стіхѸа 65 б, стіхірѸ 72 б, стіхѸѵѸ 18 б, стіхѸѵѸ 78, стіхѹи 77 б, літіа 38 б, літіа 36 б, херѸві́мѸ й серафі́мѸ 9 б, херѸві́ми 9 і т. п. В слов'янських словах **ї** по приголосній дуже рідке: смірі́тѸ 1, ѵ́ мірѣ́ міра 53.

§ 6. Часто пишеться *у*: *тріупостаснаа* 110, *кѣсонз* 300, *егѣптз* 50 б, *дїонїсїн* 55, *Мїонсїн* 52 б, *мѣро* 84 б, *впостасїей* 85, *теревѣндз* 81 б і т. п.; часом *у* вимовляється як *в*: *Павлз* 53, *Исавз* — *Исана* 85; часом над *у* дві крапки: *Мїонсїн* 35. Але маємо й просто *и*: *ипостасїей* 104 б, *порфїры* 109.

§ 7. Букви *з* вживається часто, але вже по новому, цеб-то лише в пнях: *сѣзда*, *сѣбрь*, *слоба*, *слод*, *смїй*, *сѣло*, *сѣльный*: *сѣда* 50 б. 51 б, *сѣздаз* 51 б, *сѣзды* 22 б. 37 б, *сѣрьз* 51, *сѣра* 9, *сѣрей* 36, *слобы* 2 б, *слобѣ* 2 б, *слобою* 10, *ѡслобленныа* 45 б, *слобный* 3 б, *слобѣ* 2 б, *слѣмз* 36, *смїй* 43, *смиѣвз* 16 б, *смиѣмз* 120 б, *сѣлѡ* 55, *сѣльный* 50 б. 52 і сотні т. п.; але часом буває тут і *з*: *ѡслобыты* 47 б. В № звичайно *з*: *мнозы* 48 б.

§ 8. Південно-слов'янський правописний вплив позостався ще тільки в безйотованому напису головно слів грецьких: *Марїа* 98, *Пелагїа* 54 б, *Іліа* 51 б, *Ісаїа* 51 б, *Ірсенїа* 52, *літїа* 6. 11. 38 б, *їудаїа* 38. 87 б, *ѣвдѣмїа* 50, *Самарїа* 87 б, рідше в словах своїх: *жїтїамы* 53, *вѣсїавшеѣ* 34, *повечерїахъ* 11, але часто буває тут і *а*: *Іліа* 67 б, *дїаволз* 87 б, *катавасїа* 65 б, *Інтонїа* 50, *ѣклеїа^{рхъ}* 1 б і т. п.; а часом одне й те слово пишеться подвійно: *фарїсеа* 1 б. 5—*фарїсеа* 1 б, *Геѡргїа* 2—*Гегѡргїа* 2, *літїа* 6—*літїа* 6, *ѣктенїа* 49 б. 67 б — *ѣктенїа* 11. 62 б. 64. 65 б. 116 б, *ѣкклеїнархъ* 117—*ѣкклеїнархъ* 111 і т. п. Звичайно, жива вимова була тільки йотована.

На кінці слів маємо *з* чи *ь*, а не одне *ь*, як в пам'ятках південно-слов'янських: *тѣаръ* 31, *людѣмъ* 37 і т. п. Звичайно *ѡмнѣ* 64, але ще єсть і стародавнє *ѡмннъ* 64.

§ 9. Уживання сполучення колишнього ірраціонального з плавним тут лише східно-слов'янське: *державною* 35 б, *черѣз* 19. 20. 23, *скорѣз* 36, *жертѣвѣ* 36 б, *пѣрѣѣ* 37, *ѡутѣверды* 43 б, *чертѡгъ* 42 б, *исполнатѣа* 36 б і т. п.; маємо *хрѣскнуты* ѣ (живе звичайно харкнуты).

§ 10. В середині слів (в пнях чи закінченнях) вже ніде не вживається *ь*, *ь*, їх стрічаємо лише в приименниках: *сѣхраны* 33 б, *сѣтворы* 16, але й *сохраны* 54, *соттворы* 10 і т. п.

§ 11. Приименник звичайно пишеться разом з своїм словом, напр., на л. 72 по приименникові вжито знака пере-

носа слова: **сз-намы**; на ст. 28 маємо: **коуѣтнаѣзъ**, а напис **Ѹ** зам. **оу** вказує, що писар мислив його серединним.

Разом з своїм словом мислиться й **не: неаѣты** 113. 113б.

§ 12. Власні ймення, а також назви Божі, днів тижня, служби, народи, свята і т. п. скрізь уже пишуться з великої букви: **Бѣзъ** 4, **Гдн** 156, **Бѣе** 236, **іѡнѸ** 249, **Хрѣтоузъ** 249, **Спсе** 276, **Мара** 276, **Лаванъ** 315, **Ліа** 315 і т. п.

§ 13. На початковій голосній звичайно пишеться придиha: **ѡсе** 249, **ѣты** 249, **ѣн** 249; часом і ненаголошена початкова голосна має ісо (придиh з оксією): **ѡсѣлєніє** 249. На унціальних (великих) літерах ісо звичайне.

§ 14. Титло має тільки нову форму, цеб-то **Ѡ**. Деякі слова, що колись частенько вживалися з титлою, вже її не мають, напр.: **дєнь** 91, **днє** 91, **днн** 100. Звичайно пишеться **ѡсз** 91 б, хоч може бути й **ѡсѣзъ** 35, але вже з **з** на кінці слова. Одне й те слово часом пишеться й без титли: **дѣтѣѸешы** 96—**дѣтѣѣѸешы** 24. 75.

§ 15. На кожній сторінці звичаєм XVII ст. маємо передчитання (кустодія); аналіз їх та початкових слів нової сторінки звичайно дає багато цікавого матеріалу для розуміння тогочасного правопису, а часом і вимови, бо маємо поруч те саме слово в двох формах, напр.: **гладом** - **гладомъ** 9, **ѣвн**—**ѣвышиса** 22, **горачій**—**горачій** 33 б, **вина**—**вына** 36, **ко ѣзи**—**ко ѣзыцѣхъ** 40, **сѣнн**—**сѣннихъ** 43, **всѣцѣре**—**всѣцѣре** 46 б, **всѣцѣта**—**всѣцѣтаго** 52, **свѣтло**—**свѣтлоу** 53 б, **раю**—**раю** 60, **ѣли**—**ѣли** 64 б, **всѣцѣтноє**—**всѣцѣтноє** 65, **ѣзринѸ**—**ѣзринѸ** 66 б, **вз добрї**—**в добрыхъ** 67 б, **на пѣти**—**на пѣты** 69 б, **мѣти**—**мѣты** 72 і т. п. Взагалі, ці кустодії в кожному рукопису варто докладно аналізувати.

§ 16. Від південно-слов'янського впливу полишилася ще в нашій рукопису 1734 року й т. зв. кендема (*кѣнтѣма*, знак з двох варій), що тут визначає тільки опущене **й** або **и** і ставиться над тею приголосною чи голосною, по якій мало б іти це **и**, звичайно в кінці рядка за браком місця, напр. **словѣснѣм** 53, **мѣтѣм** 83 б, **кнѣты** 101, **№ заключеннѣ**: 60, **Моѣе** 86 і т. п. Але кендема тут вже дуже рідка. На ст. 282 маємо передчитання **посмѣвѣаѣса**, а на дальшій 282 б сторінці теж слово написано **посмѣвѣаѣса**. Акцентного значіння кендема тут не має. Сама вона грецького походження.

§ 17. Звичаєм тогочасним в рукопису часто вживається паєрика на взір сімки . Його пишеться в таких випадках:

а. У прийменниках замість **ъ**: **ѣ** **сѣбѣ** 42б, **ѣ** **рѣбра** 43, так само **ѣ**, **ѣ**.

б. На кінці слова, особливо за браком місця в кінці рядка: **ѣдін** 72, **ѣсм** 71 і т. п. Такої ж форми й паєрик замість опущеного **ь**: **дін** 71.

в. По приставці в слові (замість давнішого **ъ**): **козъ-усердствѣимъ** 42б, **нънрѣвъ** 262, **нъзвѣса** 83б, **нъзаснѣма** 55б, **ѡбѣмъ** 44б, **подвиговъ** 66б, **подѣмлюще** 55б, **вѣды** 10, **предѣвляеть** 35 і т. п. Бувають і відступлення: **въ ѡбѣтѣихъ** 300.

г. Замість **ь** по л перед приголосною: **лѣвѣ** 33б, див. § 36. Див. ще § 49 про 1^а.

д. При сполученні губного з передньорядним паєрика не ставиться: **пѣматѣ** 301, **распалѣ** 301, **нѣма** 102. 102б, **пѣтѣ** 97б і т. п.

§ 18. Стародавнім звичаєм, таким частим в XV-XVII віках, кінцева приголосна складу чи слова часто виноситься над слово: **вѣдохнѣ** 10. 20, **твѣдѣ** 282, **речѣ** і сотні т. п. Найчастіше виносяться **з**, **р**, **т**, **м**, **д**, **ч**, але винесеною може бути кожна приголосна, рідко голосна. Одне й те слово, в залежності від місця в рядку, може писатися з винесенням або без нього: **согрѣшѣихъ** 8б — **согрѣшѣѣ** 9, **въ дворѣ** 11б — **во дворѣхъ** 123б, **въ пѣматѣхъ** 63 — **ѣ пѣматѣхъ** 103, **ѡ пѣснѣхъ** 65б — **въ пѣснѣ** 65б і т. п. Сполучення **ѣт** тогочасним звичаєм часто виноситься так, що **т** покриває **ѣ**, напр.: **сладѣ** 282, **ѡпѣ** 11 і др. Проте можна ствердити, що винесених буков стає менше, як то було, скажемо, в XVII віці.

Тогочасним звичаєм, перенятим з рукописів південнослов'янських, в G¹ прикметників часто, особливо за браком місця в кінці рядка, замість **-дгѡ** пишеться **-ѣ**: **всѣѣѣ** 44, **всѣѣѣ** 50б, **ѣдѣнѣ** 127, **сопрѣтѣнѣ** 35б і т. п.

§ 19. Встаровину знаків розділових в рукописах було мало й ставлено їх непослідовно. В нашій рукопису всіх нових знаків ще нема, але вживання їх послідовніше. Тут маємо такі знаки: 1) Крапка (•) в значінні нашої крапки або пе-

ретинки; 2) середник (:) в значінні крапки в кінці закінченого уривка, в значінні знака питання (?) і в своїм власнім; 3) двокрапка (:) яко знак скорочення уривка або в значінні сучаснім; 4) перетинка (↗) як тепер. Із нових значків маємо часто знак перенесення слова з рядка до рядка (-), хоч ставиться його не скрізь, де повинно; правда, цього значка бачимо вже в львівським Апостолі 1574 р.

Мова Тріоди 1734 року.

§ 20. Уживання **ѣ** дуже правильне в нашім рукопису, хоч не бракує й найрізніших відмін в порівненні з давнім правописом. Багато з цих відмін повстали підо впливом живої української вимови.

1. Писар рукопису вимовляв **ѣ** як *і*, що скрізь виразно знати, напр., з правопису чужих слів, де він чуже *і* передає через **ѣ**, напр.: по лѣтрѣ 73, ієремѣю 87 і др.

2. Замість *и* (*і*) він пише **ѣ**: к пришествѣи 16 б, Бл҃голѣпѣє А¹ 127 і др.

3. В приказовім способі в 1-й і 2-й особі множини часто маємо **ѣ**, напр.: йсповѣмса 6, поклонѣмса 64. 73, прїидѣте поклонѣмса 36 б, бл҃гословѣте 39 б. 44, превозносѣте 23 б. 29. 34 б. 40. 44. 45. 55. 67. 115 б. 116, принесѣте 124 б. 37 б, прїидѣте 25. 64. 73. 70 б, простѣте 78 і т. п. Цікаво, що замість **ѣ** в цих формах часто маємо *ы*, напр.: дадымз 91. 111 б, насладымса 56, предварымз 20, прѣшчистымса 30, поработымз 90, постѣтымз 19, прославымз 54 б, смырымз 1, сохранимз 34, оугасымз 34, оуготовымса 30 б, оумилостивымз 66, оуподобымса 35, гавымса 4 б, кострубыте 36 б, насладытеса 12 б, прїидыте 24 б. 33. 90 б. 111 б. 124—прїидыте 53. 90, съберыте 37 і т. п. У цих самих формах часом маємо *и*, напр.: внемлыте 69 б, изыщыте 70, престаныте 70, ко³ненавдыдимз 5, бл҃говлыте 116—бл҃говлыте 115 б, шчистымз—шчистим 62 б; часом в одній і тій самій формі маємо то **ѣ**, то *и*: градѣте 65 б, — градыте 66, внемлѣте—внемлыте 29, превозносѣте—превозносите 116, а інколи й **ѣ**, *и*, *ы* поруч, напр.: бл҃гословѣ(те) — бл҃гословыте — бл҃гословыте 100. 116 і т. п. Форми з *ы* (насладымса, прїидыте) не фонетичні,

бо жива мова знає тут звичайно *i*, — вони повстали в церковній мові з аналогії до 2-ої особи однини, що тут звичайно кінчиться на *-и*.

4. У пні *-крип-* маємо *ѣ* лише під наголосом: *крѣ-постъ* 110 б, *V¹ крѣпости* 110 б, *крѣпкагѡ* 110 б, *крѣпкѡ* 110 б, і т. п.; в складі ненаголошенім звичайно маємо *и* або *ы* (замість *ѣ*): *оукрипитъ* 38. 45 б, *оукрипатса* 47, *оукрипы* 101 б, *оукрипи* 110, *оукриплайтеса* 47 б, *оукрипившаго* 40 б. *оукрыписа* 115, *оукрыпивъ* 90, *оукрипаетъ* 115 б, *оукрыпівый* 117 б і т. п. Пор. форми „кріпити“ й „крепити“ в Словнику Грінченковім; на Радомишельщині звичайне *крепкий, крепнути*.

5. Звичайно маємо *тѣл-*, напр.: *тѣлеснаа* 46 б, *тѣлесныа* 43, *тѣлесный* 9, *тѣлеснѣ* 91 і т. п., але буває й часте в Україні церковне „телесний“: *телеснѡ* 2. Пор. живе „довготелесий“; в Словнику Міклошича зазначено *телеснымиа* з рукоп. XIII віку, з казань Кирила Турівського.

6. Маємо давню форму *свѣдѣтель* 46 б; в українських рукописах частіше маємо *свѣди-*, що трапляється і в нас: *свѣдѣтелю* 16. Міклошич в своїм Словнику так само зазначає й форму *свѣдѣн-*. Жива форма: свідитель, свідок.

7. Зазначу ще звичайні тут форми: *пѣска* *G¹* 58 б, *сѣдѣтъ* 57, *кѡпѣль* 96, *гѣсти* 58 б. 73, *идѣже* 61 б (в українських рукописах часте *идеже*).

8. В *G¹*, *N³* і *A³* замість давнього *д* часом може бути *ѣ* на кінці цих слів: *G¹ блѡдныцѣ* 98, *G¹ недѣлѣ* 31 б. 64, *A³ свѣрѣ* 92 і т. п., але частіше маємо тут *ы—и*, див. вище п. 3. Форми *л¹ на твѣрдѣ* 82 б вказують на поплутання *ѣ* з *и*.

9. Звичайно в формах *trět, tjet ѣ* ніколи вже не пишеться, скрізь живе *ѣ*, напр.: *врѣма* 35 б. 45 б, *дрѣво* 37. 40, *прѣжде* 35, *чрѣво* 40. 55 б, *срѣдѡ* 36 б, *млѣко* 38, *млѣкомъ* 67 б і т. п.

10. Давнє *трьпѣлике* у нас бренть по живому: *терпелике* 46. Форми *-пел-* подає й Словник Міклошича. Жива форма: терпеливий

§ 21. Літеру *и* в Україні з найдавнішого часу звичайно вимовляли як теперішнє *и*; така середньорядна вимова *и* панувала в українській Церкві, про що свідчать найрізніші численні пам'ятки, що часто плутають *и* з *ы*. Те саме ба-

чимо і в Тріоді 1734 року: її писар правописне **и** постійно вимовляв як **и**, чому дуже часто передавав його через **ы**. Поплутання **ы** з **и** маємо тут у кожному рядку Тріоди, з кожної сторінки можна подати їх десятками, а це свідчить, що для Андрія Шуби, писаря Тріоди, різниці між **ы** та **и** в живій вимові не існувало.

Прикладів поплутання **ы** з **и** можна б подати довгі сторінки, але я обмежуся лише малою частиною їх. Подаю перше поплутання **ы** – **и** в пнях і закінченнях слів: **бысеріє** 39, **возлюбѣвшѣ** 18 б, **коствѣвшѣ** 15 б, **глубиною** 12. 18, **глубинами** 12, **ишѣбііємъ** 5 б, **собыраютса** 20 б, **сподобѣласа** 105 б, **оубѣша** 15, **оуподобѣласа** 75 б, **оупотребѣса** 4 б, **члѣвѣколюбѣвъ** 9, **выно** 87 б, **ненавѣдаще** 3 б, **ишѣбѣтель** 7, **ишѣбѣти** 32, **штроковѣцы** 15 б, **подѣгомъ** 41. 42 б, **постѣвѣмъ** 6 б, **славословѣты** 100 б, **славѣтса** 53, **состѣвѣти** 12, **оумертвѣса** 24, **ѣбѣласа** 13 б. 21, **ѣдовѣтихъ** 16 б, **ѣдынъ** 9. 10, **люды** 20 б, **ненавидѣма** 64, **насладѣтиса** 19, **непроходѣмихъ** 95, **шѣдѣшѣса** 7, **поглѣды** 31 б. 77, **насъ рады** 4. 6. 8 б. 14 б. 18, **родѣвѣйса** 88 б, **судѣмимъ** 18 б, **презыраа** 12 б. 13, **слезѣвшы** 19, **съ глаголівѣмъ** 17, **жыльце** 57. 119, **пролывайтѣ** 59, **блгошмыленной** 16, **мылостѣвѣнымъ** 23 б, **мымо** 8 б. 11, **мыра** не 6 б, **самѣ себе** 4, **смырѣнію** 3 б. **смырѣннымъ** 3 б. 4 б, **ошмыліса** 9 б, **багранѣце** 87, **внѣды** 20, **кнѣты** 101, **внѣмѣніємъ** 6. 59 б, **внѣмѣши** 6, **грѣшныци** 22 б, **денныца** 50 б, **ѣдныца** 86, **женѣхъ** 23 б, **жертвѣнныкомъ** 37, **застѣпныкъ** 48 б, **зѣныцы** 35, **ишѣчныкъ** 40 б, **въ кнѣзѣ** 17 б, **кнѣги** 22 bis, **мѣченныкъ** 52, **мѣченныци** 38, **наѣмныка** 8, **съ наслѣдныки** 17, **ны брашно** 105, **ныже** 38, **нышпадѣтѣ** 2 б, **ныкогда** 9, **ныктѣ** 20. 106, **съ нымъ** 5, **къ ныхъ** 21 б, **съ ными** 1 б. 106, **нышнѣхъ** 6, **шѣныцавъ** 86, **шѣмогласныка** 2 ter. 6 б. 19, **плѣнныкъ** 61, **пѣстныческы** 48 б, **прадныкъ** 1 б, **принѣкнѣвъ** 1 б, **прѣтѣныце** 11. 14, **разкошныкъ** 9 б, **свѣтѣлныкъ** 106, **снѣде** 4 б, **совнѣити** 42 б, **содѣштѣнныка** 61, **хранѣти** 102, **вѣсы** 14. 22 б, **Герасымъ** 51, **ѣсы** 16. 36. 4. 15. 18 bis. 20. 20 б. 21, **ишѣвѣша** 14, **негасѣмый** 20, **сылаа** 18 б, **сымъ** 15, **вошратѣса** 7, **ишѣтныною** 9 б, **шѣчѣтѣти** 75 б, **пѣтыцъ** 14 і сотні т. п. Замість **и** мѣ, тѣ, шѣ дуже часто маємо **мы** 2. 76. 8. 156. 20. 20 б. 406. 66 б, **ты** 2. 8. 86. 156. 19. 20. 33 bis. 40 б, **ы** 33. 70 б і др.

Поплутання на письмі **ы** з **и** в Тріоді 1734 р. таке велике, що А. Шуба часом пише майже фонетично: **простыи мы вса** 9 б, **шестыи смыренѣа** 4, **ни³ложы ѿретыческѣю гордыню сылою твоєю** 41 б, **не ймать кто власты шепты твориты, ныже плюндыты йли хранидыты** 64-64 б і т. п. Звичайно, частенько в однім і тим слові маємо раз **ы**, раз **и**, напр.: **некыдымагѣ й кыдымагѣ** 12, **вѣси — вѣсы** 90 б, **ѣси** 4 б **тер — ѣсы** 4 **тер**, **мынен мынен** 65 б, **послѣди — послѣды** 65 б, **славыти** 5 б. 99 — **славиты** 60, **D' си — сы** 70 б і т. п.

§ 22. Поплутання **ы** з **и**, що не розрізнялися виразно в живій вимові, часте по **з**, **к**, **ж**: **бѣгыи** 9, **долгы** А³ 13 б, **ко многымз** 8, **ногы** 3 б — **нагымз** 15 б, **погикели** 38, **дрѣгѣи** 48. 56 б; **вса³кыхз** 9 bis, **мыкы всакыа** 15, **вса³ческы** 3 б, **вса³ческымз** 15 б, **горкыхз** 46, **коликыхз** 7, **лѣгкымз** 4 б. **мытарскы** 1, **морскымы** 92, **постническы** 48 б, **прокыменз** 7 б, **сродники** 11 б, **текыи** 3 б, **фарісейскы** 1. 5 б — **аггаскѣи** 68, **пѣтки** А³ 110 б; **грѣхы** А³ 6. 35. 101, **монахы** 11 б. 14 б, **Пасхы** 103, **Рахыль** 75, **стихы** 12 і т. п., — жива вимова з **ы**, як бачимо, переважає. Одне й те слово пишеться то з **ы**, то з **и**, напр.: **вз вѣкы** 9 б. 15 б. 16, **во вѣкы** 9 б. 14. 23. 27 — **вз вѣки** 15 б. 40, **вса³кый — всакѣи** 101, **исхыти** 12 б — **совоухиты** 14 б, **многыми** 8 **многыми** 15 б, **штрокы** 112 — **штроки** 67, **пакы** 4 б. 5 б. 7. 9. 12 б — **пакы** 9 б. 51. 67 б, 68 б, **пакы й пакы** 13 і др.

§ 23. Правописні традиційні **ы** — **и** писар Тріоді 1734 р. в вимові своїй зовсім не розрізняв, чому постійно їх плуває на письмі, пишучи: **из глѣбыни во³днуханѣа** 4 б, **тѣпимы во³днуханѣи** 4 б, **видите видыте** 13 б, **N³ сыли** 93 б, **нозѣ оумѣ ѣсы** 4, **во³днухаймы** 4 б. 5, **оуслишы** 37 б, **помншлѣмы** 19, **поснлѣмы** 18 б, **мытарѣ** 30 б, **из глѣбыни** 3, **N³ синны** 38, **оунѣныѣмз** 94 і т. п. Ось трохи прикладів, коли писар замість **ы** писав **и**: **кншше** 38 б, **лѣкѣи** 30, **во³днуханѣе** 17. 43 б, **во³днуханѣю** 5, **гордыню** 4 б, **днуханѣе** 23 б, **G' среди й пѣка** 11, **взвѣю** 40 б, **сншѣ** 21, **оуслишати** 21, **оуслишѣ** 22, **оуслиша** 21, **оуслишѣхз** 8 б, **ймами** 12, **мыслѣю** 39 б, **пѣмыслѣ** 21, **пѣмыслѣмз** 6, **помншлѣни** 14 б, **помншлѣю** 11 б, **помншлѣа** 19 б, **мыслѣннаа** 53, **мыс-**

лѣнно 48 bis, распійса 17 б, испитанію 21, пастирѸ 19 б, въ пѣстінахъ 11 б, ѿ работи 13 б і сотні т. п.

§ 24. Форми нѣнѣ і тѣсаща відомі з найдавнішого часу; в давніх українських пам'ятках знаходимо їх частенько. Те саме традиційно маємо і в Тріоді 1734 р.: нѣнѣ 38 б. 41 б. 45. 63. 64 б. 65 б. 68 б. 71. 72 б. 93 б. 94 б. 100. 106 б. 119, нѣнѣшний 34 б, тѣсащахъ 19 б, але й нѣнѣ 26 б. 39. 42 б. 66. 67. 76. 80 б. 94. 109. 111. 124 і др., а то й поруч обидві форми: нѣнѣ—нѣнѣ 49.

Так само часті від давнини форми Дакндз — Даквѣдз; в Тріоді 1734 р. знаходимо Даквѣдомз 54.

§ 25. В українській церковній вимові в греко-католицькій церкві й тепер и перед голосною звичайно вимовляється по живому — як **ы**; це традиційна давня українська вимова, як свідчать про те пам'ятники¹⁾. Те саме часто маємо і в Тріоді 1734 р.: ѡбыє 76. 114. 114 б, смыѡ 112, незлѡбыє 34, подѡбыє 104 б, ѣдиноумєлыє 126, прѣшєствыє 14 б, стѣхослѡвыє 101 б, тѣселѡвыє 2 б, цѣломѸдрыє 34, бѣсмѣртыѡ 16 б, БлѡгѸтровоѡ 27. 30. 89 б, житыѡ 14, йстазаныѡ 23 б. небныманыѡ 109, нечєстыѡ 124, прѣвѣрыѡ 39, цѣломѸдрыѡ 67 б, к подѡбыю 87, дѣланыємз 77, рыданыємз 36 б, оумышлєныємз 112, оунїныємз, оусѣрдыємз, любѡвыю 27. 33 б. 38. 62 б. 119, во блѡговѣрыи 14 б, въ дѣланыихъ 19 б, въ сєлєныихъ 17, оубыѣство 83 б, оубыѣства 72. 76. 108 б, оубыѣствомз 118 б, оубыѣца 83 б, оубыѣцы 80 б, сикыѡтз 52, просыѡвшѡ 50 б. 55 б, во³сыѡвый 89 б і т. п. Часом поруч знаходимо подвійні форми: быліє вѡлыє 71 б, житїѡ—житыѡ 14, оубыѣства — оубыѣствоу 76, быѡщєса въ пѣрсы 2 б і т. п.

§ 26. Зміна о на а в verba iterativa традиційно затрималася ще й в нашім пам'ятнику, тим більше, що жива подільська говірка ще частинно знає це явище. Ось трохи прикладів: покланѡємса 35 б. 50, покланѡюса 43, напѡѡєтєса 53, раждѡєтз 85 б, напѡѡютз 100 б і т. п.; єсть і відступлення: повтѡрѡюще 91, смѡтрѡюще 49 б.

¹⁾ Див. мою працю: „Українська вимова богослужбового тексту в XVII віці“, 1926 р., ст. 12-13.

§ 27. Ненаголошене *e* згідно з живою українською вимовою часом поплутане з *и*: порекн^Ѹемз 5, поруч порекн^Ѹемз 5, плáč^Ѹшы 90 б і т. п. Див. ще в § 20⁴ приклади на оукрыт^и.

§ 28. Писар звичайно пише *e* по шиплячих, часом тільки ставлячи живе *o*, напр.: ѓ^Ѹ Бл҃гочестнѣ^Ѹшомз 64.

§ 29. В українських пам'ятках форма ходотай (старша ходатай) часта й звичайна, тому має її й наша Тріодь 1734 р.: ходотай 3. 39б. 122, ходотайтвомз 4. 32 б. 35. 39; Словник Міклошича форм цих не подає.

§ 30. Церковна українська вимова з найдавнішого часу знала *p* непалатальне, що засвідчено силою найрізніших пам'яток. Так само вимовляє *p* і писар Тріоди 1734 р., на що можна подати багато прикладів з кожної сторінки пам'ятки. Подаю лише частину:

а. дверз 12 б. 95. 104 б, свѣрз 12 б, ѡлтáрз 64, паламáрз 68 б, пáстирз 51. 74. мытáрз 1. 84 б. 97 б. 98, твáрз 23 б. 31. 46 б. 52. 90. 96, тропáрз 2 18. 19 б. 57 б. 64. 65 б. 101, црз 2б. 61, мытарá 3, пáстира 70 б, тропарá 19 б, царá 59 б, радѸ 2, твáры 21, двéры 19 б. 58. 66, тропары 2. 63 б. вѸрѸ 90 і т. п.

б. затворы 7, ѓзары 4б, предвары 3. 3 б. 19 б, презры 7 б. 8. приры 108, радэры 42 б, сотворы 10, творы 16, оуцедры 8. 8 б. 10. 63 б. 68 б. 73 б. 76 б. 94 б. 104 б. 105. 114 б і т. п.

в. баграныце 87. 98, баграныцею 23. 105, бл҃годарыце 4б, вдарáетз 69, взырáай 8, водворáтца 12, водворáющеа 4, горáщей 23 б, градéтз 17 б. 20. 22 б, нзрáдныи 3, нарыцáюще 16, ѡзарыкшеса 49 б, ѡбрáщѸ 12 б. 20, ѡбрáщешн 22 б. 102 б, ѡбрáщемз 13, покторáемз 68 б, покторáюще 6 б. 47. 48, покорыт^и 48 б, припрагохомса 11 б, припράгз 3 б, радокый 49 б, радокое 19 б, радокого 11. 48 б, смырáтца 101, смирáема 2 б, смирáюще 6, смирáкшеса 3, твóрытз 34, творымз 11, творáй 49 б, твóрыце 13. 15 б, твóрыщю 2 б, затвóрытз 20 б, животворытымз 12, сотворышн 21, сотвóрымз 19, сотворáа 12 б, сотворыкый 15 б, сотворáюще 11, тры 14, оузрѸ 57, оузрымыз 17, зрá 59 б, оуцедрыт^и 56, оуцедрыкз 106 б і т. п.

Боротьба традиційного правопису з живою вимовою вела до того, що писар часто одне й те слово пише не однаково: *дверь* 43. 77 — *дверъ* 43. 59 б, *скѣра* 10 б — *скѣра* 9, *изринѣ* 66 — *изрынѣ* 66 б, *мытарѣ* — *мытаръ* 2 б, *мытарѣ* — *мытарѣ* 1 б, *прамо* — *прамо* 57, *сотвори* — *сотвори* 9, *твѣримъ* — *твѣрымъ* 117, *оузрю* — *оузрѣ* 23 і т. п.

§ 31. Афrikата *ц* в українських пам'ятках частенько зостається непалаталізованою; це особливо часто бачимо в пам'ятках західно-українських, де жива вимова ще й тепер знає таке *ц*. Таким маємо його і в нашій Тріоді 1734 р.: *въ концѣ* 22 б, *твѣрецѣ* 5 б. 7. 57 б, *мѣтвѣнница* 5 б, *юница* 75 б; *Г' А'* *конца* 7. 22 б, *бѣрца* 108, *твѣрца* 40. 119 б, *молитвѣница* 5, *лѣствѣица* 104 б, *А'* *отца* 11 б і т. п. Зазначення палаталізації *ц* рідке: *вѣнѣцѣ* 58 б, *чтѣцѣ* 68 і т. п.

§ 32. Кінцеві *б*, *н*, *м* диспалаталізувалися віддавна: *скѣрѣ* 36. 76. 84, *послѣкѣ* 91 б, *крѣкѣ* 38. 57 б. 72. 96, *любѣкѣ* 45 б. 122, *цѣркѣ* 2. 5 б. 64. 73. 96, *чѣрѣ* 19. 20. 23. 23 б, *ѣсмѣ* 38. 51. 61. 69 б і т. п.

§ 33. Звуки *ж*, *ч*, *ш*, *щ* диспалаталізувалися так само: *жѣлѣ* 105 б, *ѣжыкотвѣорѣша* 101 б, *злѣжытѣ* 101, *ѣжычѣмѣ* 32 б, *прѣжыцѣ* 34 б, *сѣдрѣжыма* 15 б, *ѣдрѣжымаго* 3, *оумножыша* 77, *послѣжышѣ* 11 б, *послѣжыти* 23 б, *ѣбожышаго* 15, *ѣвнажы* 10 б, *ѣложы* 5 б, *покажы* 2 б. 5. 8. 14 б. 21 б, *ѣвержымѣ* 5, *подражымѣ* 3, *стажымѣ* 5, *оуѣжымѣ* 2 б. 4; *ѣчытѣ* 1, *ѣчы* 91, *ѣчыма* 16, *келѣрѣчымаго* 5, *нечыстѣтѣ* 2, *плѣчы* 20; *дѣшы* 3 б. 6 б. 35, *нашычѣ* 4 б. 17 б, *вѣзѣмѣствѣшѣ* 11 б, *кѣдѣвѣгнѣшѣ* 13. 13 б, *дарѣшѣ* 112, *дѣвѣствѣшѣ* 24. 75. 85 б. 96 б, *ѣмѣшѣ* 16. 22, *ѣсѣхѣтѣшѣ* 10 б, *мѣжѣшѣ* 14 б, *наказѣшѣ* 84. 112, *ѣвѣщѣшѣ* 19 б, *ѣпѣщѣшѣ* 12, *ѣрѣчѣшѣ* 19 б, *поклѣшѣ* 16, *показѣшѣ* 23 б, *прѣндѣшѣ* 22. 23 б. *прѣзырѣшѣ* 101, *раждѣшѣ* 14, *соблюдѣшѣ* 14, *спрашѣшѣ* 32, *страждѣшѣ* 31 б, *сѣдѣшѣ* 23, *оунычѣжѣшѣ* 6, *чѣщѣшѣ* 14 б. 18 б, *внѣшѣ* 69, *лѣшѣ* 1, *раѣрѣшѣ* 3, *сокрѣшѣ* 3, *вѣдѣшѣ* 31, *разѣмѣшѣ* 16, *пожышѣчѣ* 14, *согрѣшѣшѣ* 19, *разрѣшѣша* 38, *страшѣтѣ* 22 б, *кѣспрѣшѣшѣ* 7 б, *согрѣшѣшѣ* 8 б, *краснѣшѣшѣ* 109, *работѣшѣшѣ* 49; *нѣмошѣ*

27 б. 90 б, вѣщъ 123 б, нощъ 27 б. 43. 71 б. 109, пѣщъ 24 б. 44. 60. 66 б. 39. 115 б, помощъ 3. 27. 40 б. 44. 47. 65. 73. 106, пщы 7, щы 11, взыщы 74, нарещыса 10 б, прещы 14, притщы 14, рещы 83 б, тещы 3 б, тщымеа 5, слѣщыхъ 12 б, плавающыа 111 б, слабословашымъ 29 б. 109 б, страждущымъ 115 і т. п.

Поплутання **ы**—и по шиплячих звичайна тут річ: **кострепещы**—**кострепещи** 22 б, **вращыа**—**враща** 35 б, **желчъ** 82—**желчь** 88 б, **нощы**—**нощи** 8 б, **сзгрѣшѣ**—**согрѣшихъ** 9 і т. п.

§ 34. Палатальне вдавнину сполучення *жд* також диспалаталізувалося: **вждъ** 21 б. 22. 111, **дждъ** 37, **вждъ** 9 б *тер.* 76, **вждѣ** 105 б, **вненавждъ** 1 б. 2 б. 6, **даждъ** 6 б. 27 б. 32 б. 37. 44 б. 45 б. 73 б. 78. 103 б, **подаждъ** 6. 12 б. 42. 44 б. 104 б. 105, **вдаждъ** 106 б, **зждытель** 104, **вждѣ** 11 б, **одожды** 104, **пригвождса** 35 б і т. п.

Замість *жд* часом пробивається живе *ж*: **вждѣ** 59.

§ 35. Як то буває звичайним в західно-українських пам'ятках, поплутання *н* палатального з *н* непалатальним в Тріоді 1734 р. дуже часто; це звичайно виявляється в поплутанні **ы** и по **н**, напр. називний однини (N¹): **вѣгрѣшній** 29, **вѣначалній** 12 б, **вѣсмертній** 15 б, **вѣсовѣстній** 79, **вѣгощрѣбній** 39 б, **вѣдній** 20 б, **вѣопрілѣтній** 51 б, **вѣжтвенній** 53 б. 54 б. 55, **вѣхвалній** 3 б. 6, **вѣсрадній** 52, **вѣрній** 81 б, **вѣчній** 88, **гордынній** 6, **ѣдинній** 24, **желанній** 25, **заключенній** 96, **земній** 15 б. 99 б, **нзверженній** 21, **мироакленній** 52, **молебній** 11, **непокаанній** 110 б, **непорочній** 85 б, **непрещупній** 3 б. 60 б, **нечлѣбній** 55 б, **шкѣбчній** 64, **шкѣлній** 7. 10. 57. 61. 74 б. 75. 96 б, **шпѣстїтєлній** 57 б, **первозданній** 44 б, **подобній** 112 б, **праведній** 20 б. 47 б. 105, **празднєствєнній** 52, **прещупній** 75, **прілѣтній** 72 б. 122 б, **разумній** 72, **рожденній** 51. 51 б. 13 б, **свѣтовидній** 127, **славній** 51. 52 б, **совершенній** 11. 72 б, **свѣтовидній** 4 б, **сокрѣшенній** 3 б. 5 б, **страдалній** 54 б, **страшній** 24, **трудній** 57, **оучинєнній** 68 і т. п., або: **кромѣшний** 24 б, **ннѣшний** 34 б, **позданий** 37 і т. п. Пор. § 51.

G¹: **вѣжтвеннійа** 3 б, **вѣсмертнійа** 51, **вѣчнійа** 46, **ѣдиннійа** 15, **животочнійа** 101 б, **земнороннійа** 34 б, **мѣтнійа** 50, **непорочнійа** 5 б, **прислѣненнійа** 52, **страшнійа** 64 б, **сѣрнійа** 28.

386 і т. п., також: **пренсподнаго** 46, **тамошнаго** 56, **далныя** 8 і др.

А³: **бѣговонїа** 396, **грѣшнїа** 236, **дѣшевіа** 426, **животнїа** 53, **ѡбѣнїа** 366, **пагѣнїа** 486, **праведнїа** 39, **пою страсты спїтеанїа ѿ бжтвенїа** 436 і т. п., а також: **оутреннїа** 646 і др.

Г³ часто має *-ныхъ*: **вѣшнѣхъ** 31. 636. 120. 1276. 856, **дрѣвнѣхъ** 98, **многолѣтнѣхъ** 16, **последнѣхъ** 146, **пренсподнѣхъ** 22, **оутреннѣхъ** 6 і др.

Ще приклади: **оутреннѣю** 676, **кромѣшнѣю** 186, **милостыкнѣмъ** 32, **оутреннѣюще** 1056, **оутренѣтъ** — **оутренюетъ** 15 і т. п. Одне й те слово не пишеться однаково: **вѣрнїа** А³ — **вѣрнїа** 166, **сырнѣнїа** А¹ 416 — **снїнїа** 41, **снїнїа** 28. 316 — **сырнѣю** 386, **прѣчнѣнїа ѿ неправеднїа** А⁸ 77 і т. п.

§ 36. З правописної традиції, а також підо впливом чисто болгарських текстів у церковно-слов'янських пам'ятках в Україні міцно встановилася звичка не ставити *ь* по *л*, коли він знаходився перед приголосною. Те саме дуже часто маємо і в Тріоді 1734 р.: **лв'къ** 33. 41, **ползкоашаса** 256, **пѡлзѣ** 35, **бѣлцы** 116. 146, **тѣлца** 7, **тѣлцѣ** 866, **бѡлшеѣ** 136, **пѡстаѡлше** 486, **прѣстаѡлшнѣса** 156, а особливо часто в сполученнях *льм* і *льс*: **вѡлнаа ѿ невѡлнаа** 13, **всѣсїане** 196. 366, **высокохѡлнѣю** 3, **бѣначалное** 136, **бѣгороднїтѣлнѣце** 96, **началнѣкъ** 536, **началнѣчѣ** 15, **ѡбѣлнѡ** 56, **прѣочнїтнїтѣлнѣхъ** 346, **ревнїтѣлно** 4, **сѣѣтнїлною** 36, **сѡбѣначалнѣнї** 4, **сѡбѣначалное** 386, **спаснїтѣлнѣнї** 66, **спаснїтѣлноѣ** 456, **сѣѣдлнѣ** 2, **тѣцнїтѣлно** 39. 426, **лпѡстолскнѣхъ** 196, **дѣѡлствѡмъ** 4, **жнїтѣлство** 676, **лстнївно** 10, **лстѣтъ** 111, **мѡчнїтѣлство** 38, **началствѣнное** 216, **прѣдстѣлствѡ** 206. 46, **сѡжнїтѣлства** 106, **сѡжнїтѣлствѣемъ** 7 і т. п.

Ці сполучення *л* з приголосною не були в нас фонетичними, а тільки правописними, *л* в церковній вимові було тут звичайно палатальним. Що писар Тріоді 1734 р., пишучи *л*, а не *ль*, вимовляв проте *л* в сполученні з приголосною палатально, вказують на це ті випадки, коли замість *ь* по *л* маємо паєрика, напр.: **бѡлшаа** 1106, **дѡлнаа** 96, **лстнївнї** 566, **прѣлстнї** 566, **прѣлстнїнїа** 39 і т. п. Через

це одне й те слово пишеться з паєриком (а часом навіть з ъ) або частіше без нього: **вѣлмы** 23. 24 б — **вѣлмы** 22 б. 59 б (вимова: **вѣльмы**), **вѣльноу** 96 — **вѣльнимъ** 10 — **вѣлнаа** 13, **сѣльнимъ** 51 б — **сѣльній** 50 б, **лѣвѣ** 33 б — **лѣвѣвъ** 33. 41, **молѣвѣ** 114 б — **молѣвѣ** 106 б, **молѣвѣмы** 8 б **молѣвѣмы** 7 б. 9 б, **молѣвѣмъ** 66 б — **молѣвѣ** 43 б — **молѣвѣ** 39 б, **сѣльній** 102 — **сѣльняа** 102 б і т. п.

§ 37. Сполучення *-здр-*, добре відоме ще з найдавніших старослов'янських пам'яток, часом подибується і в Тріоді 1734 р.: **прѣдра** 8 б. 115, **раздрѣшѣ** 112, **радрѣшывъ** 17 б, **радрѣшывшаго** 79 б, **радрѣшеніє** 5. 12 б і т. п.

В сполученні *здр* часом зникає *д*: **прановѣты** 118, **пранѣтъ** 46 б, **спранѣшы** 32 і т. п., як то маємо і в живій українській мові. Часом подвійні форми: **пранѣющѣ** 118 б — **пранѣющимъ** 52 б bis і т. п.

Звук *д* зникає в слові **сѣрце** 121, як і в живій вимові.

§ 38. Епентетичне *л*, згідно з живою вимовою, скрізь, де чекаємо: **любѣлѣщихъ** 45 б і т. п.; форма **оумерцѣлѣ** 34 тут або помилкова, або традиційна з давнішого оригіналу.

§ 39. Задньопіднебінні *г*, *к*, *х* змінюються перед *ъ* на *з*, *ц*, *с* звичайно, але: **ко Октѣнхѣ** 26, хоч **по стыгѣ** 64 б.

§ 40. Церковна українська вимова з давнього часу знає частіше *во*, ніж *въ*; порівняння стародруків однакового змісту московських і українських показує, що в перших переважає *въ*, а в других *во*. Так само і в Тріоді 1734 р. маємо *во* дуже часто: **ко вѣдѣннихъ** 48 б. 62, **ко вѣры** 104 б, **ко вѣкы** 38. 109, **ко веселіє** 48 б, **ко глѣбѣхъ** 68, **ко грѣбѣхъ** 72 б, **ко двѣрѣхъ** 123 б. 116, **ко день** 91, **ко днѣхъ** 49, **ко домѣхъ** 114, **ко ѣдѣмѣ** 55 б, **ко ѣдѣницѣ** 84, **ко їдолѣхъ** 81 б, **ко исхѣдѣхъ** 72. 72 б. 82 б, **ко конѣцъ** 64, **ко мнѣ** 52 б, **ко ѡбразѣхъ** 126, **ко ѡгнь** 118 б. 119, **ко ѡчищеніє** 40, **ко пѣши** 54 б, **ко плѣты** 40, **ко помѣщъ** 73. 78, **ко пѣстѣни** 79, **ко рѣкѣ** 87 bis, **ко скорѣхъ** 117 б, **ко слѣвѣ** 56 б. **ко слѣжѣвника**^х 43 б, **ко смирѣніи** 6, **ко снѣ** 112, **ко страдѣлѣхъ** 118, **ко страдѣннихъ** 112, **ко ѡзыцѣхъ** 37.40 і т. п.; так само: **ко многимъ** 8, **сокохѣлнимъ** 52, **со вѣлмы** 52, **созѣды** 36 б, **со стѣстмы** 41,

со кнА́зы 111 і др.; зазначу ще: денѣсь 9. При одним і тим слові може бути *въ* і *во*: **въ** вѣ́шныѣхъ 85 б — **во** вѣ́шныѣхъ 63 б, **въ** вѣ́кы 107 — **во** вѣ́кы 109, **въ** но́щы 75 — **во** но́щы 24 б, **къ** пѣ́снехъ — **во** пѣ́снехъ 55 б, **къ** стѣ́гнахъ 82 б, **во** стѣ́гнахъ 72б, **въ** дворѣ́хъ 11 б — **во** дворѣ́хъ 123 б, **со** грѣ́шныѣхъ 8 б, — **съ** грѣ́шныѣхъ 8 б. Див. § 50.

§ 41. Найбільша цінність нашої пам'ятки — це її наголоси. В цілій Тріоді виразно позазначувано наголоси майже на кожному слові. Наголоси скрізь українські, відмінні від наголосів російських. Докладний аналіз цих наголосів дає повну картину українського церковного наголосу в XVIII ст., що, зрештою, той самий, яким бачимо його і в віках XVI — XVII. Таким чином стверджується, що на Брацлавщині в XVIII ст. панує в церквах український наголос.

Проте деякі незначні відміни, в порівнянні з пануючим тоді наголосом західно-українським, знаходимо і в наголосі Тріоди 1734 року, і, здається, ці відміни все живого походження.

Для історії українського наголосу наголоси нашого рукопису дуже цінні, бо показують на велику традиційність і незмінність його навіть в XVIII віці. З огляду на таке велике значіння наголосів Тріоди 1734 р. аналіз їх подаю окремою статтею.

§ 42. *Родовий* відмінок однини (G¹) речівників *і* та *ја* основ дуже часто маємо в живій західно-українській формі на *-и* (з давнього *-и*): **бл҃годѣ́ты** 10, **бл҃госты** 127, **болѣ́зны** 15. 91 б, **боа́зны** 22 б, **вл҃асты** 64. 67, **гѣ́рдосты** 4, **гѣ́ресты** 66 б, **добрѣ́дѣ́тели** 48 б. 51, **бѣ́ресты** 6 б, **жы́зны** 8 б. 13. 13 б. 15. 15 б — **жы́зны** 8б. 95 — **жы́ны** 12 б. 17 б. 28. 48. 56. 58. 60 б. 102 — **жы́ны** 122 б, **завы́сты** 91 б, **зѣ́повѣ́ды** 92 б, **ко́зны** 22. 121 б. 122, **крѣ́посты** 101 bis, **лѣ́нносты** 32 б, **лѣ́сты** 46, **мѣ́рзосты** 97, **мѣ́ртвосты** 17 б, **мѣ́сты** 37 б, **мѣ́лосты** 5. 39 б. 66 б. 71, **мѣ́дросты** 72, **нѣ́мошы** 108 б, **печѣ́лы** 112 б. 121, **пѣ́шы** 23 б, **плѣ́ты** 4. 40. 48 б. 49. 73 б. 96 б. 105. 108. 111 б. 112 б, **погы́белы** 38, **прѣ́лесты** 58 б. 99 б, **прѣ́мѣ́дросты** 51. 72. 86 б. 102 б. **про́пасты** 22. 67, **про́повѣ́ды** 91 б, **пѣ́сны** 65 б, **ра́досты** 4. 14 б. 29 б. 34. 57. 58. 100, **свѣ́тлосты** 59,

скóрбы 106 б bis, сла́сты 96 б. 99 б, сла́досты 26 б. 57. 58. 59 б. 73 б. 102, сме́рты 11 б. 19 б. 57. 91 б, снѣ́ды 60 б. 73 б, совѣ́сты 22 б. 74 б, стра́сты 32. 83. 97, сы́тосты 46, сѣ́ты 105, трі́ўды 18 б. 41 б. 42. 62 — трі́ўды 38 б — трі́ўды 26, цѣ́лосты 69 б, ча́сты 2 б, че́сты 68, ю́носты 93. 94; зе́млы 12. 15 б. 16. 30. 32. 59. 61. 92. 95 б, кѹ́пы 31, ве́черны 12. 30 б. 63 б, оў́трены 123 б, пла́мєны 60, кро́кы 60 б, Бѣ́омáтеры 40 і т. п.

Звичайно, можуть бути й інші закінчення: зе́млы — зе́мль 102, влáдныцѣ́ 98, колєсны́цы 3 б і т. п.

§ 43. Давальний однини (D¹) тих самих основ часом має живе закінчення: стра́сты 125, свѣ́тлосты 127 б, сме́рты 11 б. 100 б, ста́росты 95 б, трóсты 89 б, к жи́ны 12 б, пѣ́сны 26 б. 65 б, но́щы 108 б — но́щи 109, пѣщы 107, ѳ́постáсы 40; зе́млы 82 б. 89, зе́млы — зе́мль 92; ймены 11. 16 б. 62, ка́мены 26, ѿрочáты 72, полáдны 113, слобєсы́ 68 б і т. п.; ѣ́дніницѣ́ 87 б, Трѣ́цѣ́ 87 б, повбóрницѣ́ 32, оубѣ́йцѣ́ 104 і т. п.

Живу народню вимову -овы, що цілком відповідає давньому -ови, бачимо в формах мѣ́ровкы 122, мѣ́ровкы 115. 301, Гá́єкы 260 і т. п.

§ 44. Місцевий відмінок однини (L¹), як то звичайне в західно-українській мові, дуже часто кінчиться на *ы* (в східно-українськiм маємо тут звичайно -і), яке нормально відповідає старо-слов'янському -и, напр.: 1. основи на *і*: ко блáгодаты 17 б, вѣ́ зáвѣсты 29 б, к лѣ́носты 109, вѣ́ мѣлосты 44, вѣ́ мѣдросты 18, вѣ́ радосты 11 б. 82, вѣ́ ча́сты 11 б, вѣ́ сла́досты 300, при сме́рты 93, вѣ́ сме́рты 109, ко плóты 40. 73 б. 107, вѣ́ пáперты 62, вѣ́ Трї́ўды 31 б. 94. 2, вѣ́ длáны 13 б, вѣ́ жї́зны 16, вѣ́ гортáнны 56 б, ѿ́ погї́бєлы 108 б, ко ю́долы 20 б, вѣ́ но́щы 75, ко но́щы 24 б, к пещы 9 б. 27. 34. 115 б. 127 б, на пѹ́ты 14 б. 69 б і т. п. 2. основи на *і*: на зе́млы 22 б. 52. 92. 106 б. 112 б, на ве́черны 94. 18 б. 11, ко ве́черны 78, вѣ́ пѹ́стїны 77. 86. 35, на оў́трены 28 б. 49, на оў́трны 31. 108, на колєсны́цы 33, к сѣ́міцы 6 б. 11, вѣ́ дѹшы́ 56, ко бѹ́ры 104 б і т. п. 3. основи на *і*: на лóжы 106, на гнóбцы 85. 85 б, к жилицы 101 б, вѣ́ прикѣ́жїцы 3, на

сѸдицы 21, ко ѡгньї 556. 1186, 119 і т. п. Основи на приголосні й на и, що колись кінчилися на -е, мають тут також ы: ко дньї 246, на ка́мены 20. 32. 89, ко пла́мены 21, ко це́рквы 93 і т. п.

Ці ж самі слова можуть мати в L¹ й нормальне або інше закінчення, напр.: на твѣрды — на твѣрди — на твѣрдѣ 82 б, вз пѣши 109 — к пещы 96. 27. 34, на колесницѣ 44 — на колесни́цы 33, к но́ши 99 б, на тропарѣ 94, вз гробницѣ 66, к десныцѣ 103, к се́цѣ 101, вз темныцѣ 19. 1116, к шѸицѣ 103, к гробни́цѣ 117.

§ 45. Називний множини палатальних основ дуже часто кінчиться на живе ы: вла́сты 42, ко́сты 17. 84, сла́сты 34. 41 б. 82, стра́сты 34 43. 436. 48 б. 61 б, чѣлюсты 33, свѣты 16, по́хоты 76, заповѣды 46, тріоды 1, длáны 32. 35. 44, пѣсны 42. 51, поруч: пѣсны — пѣсни 65 б, мы́слы 24 б, кнáзы 24 б. 80 б, житѣлы 93, тропары 63 б — тропарі 64, лѸчы 34 б. 35. 44 б. 52, дньї 2. 38 б. 64; пты́цы 82 б, гвѣ́нницы 37, смоковницы 37; вѣ́нцы 38, ко́нцы 51 б, ли́цы 61 б, нача́лныцы 51 б, ѡтро́цы 41. 100. 115 б. 116, потѡ́цы 38, свѣ́тилыцы 40. 50 б, ѡу́чыцы 40; дѣ́ты 165, мно́зы 48 б. 49. 81 б, вѣы 12 б. 38. 48, блáзы 93, стѣ́зы 103, бо́зы 113, дрѸ́зы 121 б, прогонь-тѣлы 100 і т. п.

Так само маємо -ы і в знахіднім множини (A³) в палатальних основах: стра́сты 100. 108, свѣ́щы 49, заповѣды 82. 94. 95, бо́лѣзны 42 б. 54. 82. 117 б, длáны 34. 43. 82. 108, пѣсны 39. 54, скрижа́лы 80 б, по́хоты 76, стѣ́зы 93. 105 б, дньї 100 б. 113 — дньї 113 б, пѸты 93. 102 б, ко́нцы 39. 101 б. 117 б, лю́ды 42. 47, пѣры 2 б, 9 б, люды́ 111. 126 б, печáлы 113 і т. п.

§ 46. Закінчення G³ -овъ, часте вже в пам'ятниках XI віку, часте і в нашім рукопису: грѣхѡвъ 40 б, дарѡвъ 93 б. 112. 114 б. 117. 123 б. 260, монахѡвъ 49, ѡтроко́въ 40, пло́докъ 58. 94 б. 102 б. 107 б, подвигѡвъ 66, постникѡвъ 50, по́стѡвъ 100 б. 118 б, ро́докъ 16 б. 38, скѡто́въ 113, стіхѡвъ 18 б, трѸдо́въ 52 б. 56. 75. 102 б. 121, чіно́къ 122 б. 38 і т. п.

§ 47. Закінчення *-ей* для G^3 основ на *i* та *j* дуже часте в нашій Тріоді: **ДОБЛЕСТЕЙ** 49 б, **КОРЬІСТЕЙ** 72, **КОСТЕЙ** 112 б, **НАПАСТЕЙ** 35 б, **ПОХОТЕЙ** 72 б, **ПОЧЕСТЕЙ** 12 б, **СЛАСТЕЙ** 45 б, 71. 80. 101 б. 103. 300, **СТРАСТЕЙ** 2 б. 8. 26 bis. 26 б. 32 б. 34. 41. 42. 43 б. 45 б, **БОЛЕЗНЕЙ** 122 б, **П'ЄСНЕЙ** 11. **СКОРБЕЙ** 8. 107 б, **ЗАПОВ'ЄДЕЙ** 52, **СН'ЄДЕЙ** 109 б; **СВ'ЄРЕЙ** 36, **КОНЕЙ** 16 б. 90 б, **МВЖЕЙ** 118 і т. п.

§ 48. Згідно з живою українською вимовою орудний відмінок множини (J^3) дуже часто кінчиться на *-и* в речівниках, займенниках, прикметниках і дієприкметниках: **ГР'ЄХАМИ** 9 б. 42, **Д'ЄБАМИ** 42 б. 46, **ЖЕНАМИ** 52, **ЗВ'ЄЗДАМИ** 57 б, **ЛИЦАМИ** 23. 27 б, **МОБАМИ** 43, **МОЛИТВАМИ** 8. 10. 12. 24 б. 32. 39. 39 б. 41 б. 54, **МОЛНІАМИ** 49 б, **ПАД'ЄЖАМИ** 15, **ПОУКАЛАМИ** 121, **Р'ЄКАМИ** 47 б, **САПОГАМИ** 103, **СВ'ЄЩАМИ** 30, **СЕРАФІМАМИ** 52, **СЛЕЗАМИ** 4 б. 5. 5 б. 7. 30 б. 46 б. 94 б, **СКОТАМИ** 92, **СТР'ЄДАМИ** 53, **С'ЄДБАМИ** 15. 66, **ТР'ЄДАМИ** 52 б, **ОУЗАМИ** 22, **ЩЕДРОТАМИ** 42 б. 110 б, **БАМИ** 49, **СВ'ЄЬМИ** 16. 17. 56 б, **ЇЬМИ** 26, **СЬ НАМИ** 28. 48 б. 49 б. 72, **СЬ НІЬМИ** 49, **СЬ СІЬМИ** 9 б. 50 б. 51 б, **ТВОЇЬМИ** 8, **БЖ'ІТВ'ЄННИЬМИ** 53 б, **ГОРНЬМИ** 52 б, **М'ЄРТВЬМИ** 17, **МНОГІЬМИ** 54, **ПРЕМ'ЄДРЬМИ** 54 б, **ТАИНС'ТВ'ЄННИЬМИ** 39. 122 б, **ТЕПЛИЬМИ** 4 б, **Г'ЄДОВ'ЄЧИЬМИ** 89, **ГЛАГОЛ'ІЬВИЬМИ** 17, **СЛУЖАЩИЬМИ** 15 б, **СЬ ТР'ЄЬМИ** 52 і т. п.

Писання *-и* зам. *-и* в J^3 часом таке часте, що текст приймає зовсім фонетичний вигляд: **МОЛИТВАМИ ТВОЇЬМИ** 10. 14 б, **ТВОЇЬМИ С'ЄДБАМИ** 14, **ГР'ЄХАМИ МНОГІЬМИ** 15 б, **ВНЕЗАПНИЬМИ ПАД'ЄЖАМИ** 15, **ЩЕДРОТАМИ ТВОИЬМИ** 20, **СО С'Є'ЄМИ ПР'ЄЧНИЬМИ** 50 і т. п.

§ 49. Серед речівникових форм цікава форма орудного відмінка множини (J^3) *i* основ. В давніх пам'ятках звичайно тут маємо закінчення **-ьми**; **СТРАСТ'ЬМИ**, **П'ЄСН'ЬМИ** і т. п., і ця вимова — з палатальною приголосною перед **-ми** — панує в XI–XIV віках. Коли помалу рушилася давня звичка ставити **ѣ** чи **ь** поміж приголосними, то процес цей захопив і форми J^3 *i* основ, і їх почали писати часто й без **ь** перед **-ми**, правда часто з паєриком перед цим **-ми**. Цей новий спосіб писання панує в пам'ятках XVI—XVIII віків, чому звичайний він і в нашій Тріоді 1734 року, напр.: **ПОХОТ'ЬМИ** 41. 104, **ПОЧЕСТ'ЬМИ** 71, **ПРЕЛЕСТ'ЬМИ** 101 б, **СЛАСТ'ЬМИ** 66 б, 74. 85. 86 б. 109, **СТРАСТ'ЬМИ** 41. 45 б. 60 б. 66. 68 б. 105 —

страстми 88, гво^дми 34. 35. 44 б, кро^кми 118, доброд^дте^лми 29 б. 53. 67, п^бенми 276. 31 б. 39. 43. 50. 50 б. 52. 53 б. 54 б. 117 б, ст^епенми 34 б, тв^арми 88 б, ипост^асми 116, с^бтми 4 б і т. п.

Підо впливом цих форм на *-ми* повстають такі ж форми і в інших основах; так, досить рано слова на *-ніе* потроху втрачають давнє своє закінчення I³ *-ии* і приймають від *і* основ *-ьми*, напр. в Остріжській Біблії 1581 р. форми гад^ан^ьми, пис^ан^ьми, зн^амен^ьми і т. п. звичайні. Тріодь 1734 р. має I³ від слів на *-ніе* звичайно на *ми*: блист^ан^ьми 43, вид^дн^ьми 80 б, во^дну^хн^ьми 5 б. 6, воспомин^ан^ьми 29, д^дб^ан^ьми 29 б. 54 б. 83 б. 105 — д^дб^ан^ьми 53 б, зн^амен^ьми 48. 52, и^зреч^ен^ьми 116, мол^ен^ьми 55 б, начерт^ан^ьми 22, ѿчи^щен^ьми 5 б, помиш^лен^ьми 45 б. 54 — помыш^лен^ьми 8 б, по^щен^ьми 32. 77, прегр^дш^ен^ьми 4. 108 б, рыд^ан^ьми 60. 60 б. 87, с^іа^нми 46, страд^ан^ьми 50. 112, стрем^лен^ьми 75 б. 75. 76. 80. 104, о^умол^ен^ьми 43 б, о^ут^дш^ен^ьми 41, с^уч^ен^ьми 40 і т. п.

Як вимовлялася приголосна перед закінченням *-ми*? Я такої думки, що як в основах на *і*, так і в словах на *-ніе* вона позоставалася палатальною й ніякої диспалаталізації тут не відбулося; в давніх пам'ятках тут звичайним маємо *-ьми*, пізніше зам. *ь* часто маємо апострофа; в пам'ятках XVI в. звичайно маємо всі три форми: *страст^ьми*, *страст^тми* і *страст^тми*, а це виразно свідчить, що остання форма -- лише правописна звичка. Таким чином думаю, що Андрій Шуба, писар Тріоді 1734 р., вимовляв *страст^ьми*, *страдан^ьми*; а що це дійсно було так, про те свідчать ті випадки, коли в цих формах Шуба часом таки ставив паєрика, напр.: п^бен^ьми 51, п^бен^ьми 27 б, доброд^дте^лми 4, с^на^нми 39 і т. п. Сучасна східно-слов'янська церковна вимова, звичайно дуже традиційна, так само знає лише палатальну вимову приголосної перед *-ми*. Пор. ще живі українські чобітьми, кін^ьми, сан^ьми і т. д.

Цікаво зазначити, що закінчення J³ *і* основ захопило навіть слова *о* основ, і в Тріоді 1734 р. маємо: ѿб^ра^нми 4 б, гр^дх^ьми 2 і т. п. Звичайне закінчення J³ *о* основ *-ы* було постільки мертвим, що легко вступалося перед закінченням живішим.

§ 50. Місцевий відмінок множини (L³) з бігом часу в ріжних основах дуже поплутав своє закінчення. Церковна вимова намагалася в цім відмінкові триматися давнини, але це їй мало вдавалося, бо закінчення L³ сильно ріжнилось від закінчень в живій мові. Через це в кожному пам'ятникові пізнішого часу закінчення в L³ сильно поплутані.

1. Найсильніше трималися закінчення L³ а основ; в Тріоді 1734 р. маємо правильно (бо живі форми): **ѡ дѡшахъ** 81, **вз крамолахъ** 67 б, **к ѡцедротяхъ** 103 б, **ко стогнахъ** 72 б. 82 б і т. п. Це саме закінчення *-ахъ*, як живе, увірвалося й до інших основ, напр. до *o-jo* основ: **ко пѡтка** 117, **вз ѡдахъ** 67 б, **к конца** 44 б, **вз страдалчествыхъ** 117 б, **на лѡжа** 56 б, **вз сѡдца** 47 б, **вз моряхъ** 82 б, **на повечѣрѡхъ** 117, **на колѣнахъ** 93. 93 б і т. п.

2. L³ о основ муж. і сер. родів звичайно кінчиться правильно на *-охъ*: **ѡ вертоградѣхъ** 81 б, **ко гласѣхъ** 68, **вз градѣхъ** 48 б, **ко гробѣхъ** 72 б. 11 б, **ѡ грѣсѣхъ** 64 б, **ко дворѣхъ** 123 б. 123. 11 б, **ко долѣхъ** 81 б, **истоchnицѣхъ** 13 б, **ко нсходѣхъ** 72. 72 б. 82 б, **ко ѡбразѣхъ** 126, **по поклонѣхъ** 47. 116 б, 125 б, 53 б, **ѡ рабѣхъ** 72 б. 106 б, **на костощѣхъ** 102, **вз поетницѣхъ** 50 б, **ко ѡзыщѣхъ** 37. 40, **на мѣстѣхъ** 63 б. 67 б, **вз нѣдрѣхъ** 11 б, **чрѣвѣхъ** 113, **вз чадѣхъ** 85 б і т. п. Для *jo* основ: **ко бдѣніихъ** 48. 62, **вз дѣланиихъ** 19 б, **вз ѡбѣтїихъ** 300, **вз пребыванїихъ** 67 б, **вз селениихъ** 17, **ко страданїихъ** 112 і т. п., але звичайно тут панує закінчення *-охъ*: **вз тропарѣхъ** 117 б, **вз-по концѣхъ** 98 б. 64, **ко страдалцѣхъ** 118, **к лицѣхъ** 40. 73 б і **вз лицехъ** 84 б і т. п., хоч: **на краѣхъ** 81 б. 82.

3. L³ і основ правильно кінчиться на *-ехъ* (з давнього *-ьхъ*): **вз пѡматехъ** 63. 103, **к ѡвтѣхъ** 93. 102 б, 113 б, **вз-ко пѣснехъ** 35 б. 38 б. 42. 50. 53. 55 б. 65 б. 67 б. 123, **при двѣрехъ** 58 б. 74 б 77, **ѡ людехъ** 80 б. 71 і т. п., але досить часте й закінчення *-охъ*, що прийшло від *o* основ: **к болѣнѣхъ** 48. 118, **к печалѣхъ** 113 б, **ко скорѣхъ** 117 б, **на скрижалѣхъ** 78 б. **вз снѣдѣхъ** 62 б, **вз пѣснѣхъ** 50 б і т. п.

4. В приголосних основах маємо закінчення *-ехъ* (з *-ьхъ*): **ко днѣхъ** 44. 44 б. 47. 49. 63 б, **к дѣлѣхъ** 113 б, але частіше маємо *-охъ* і тут: **на нѣсѣхъ** 48 б. 56. 66 б. 79 б. 81, **ѡ тѣлесѣхъ** 68. 36, **вз чдесѣхъ** 51 б. 117 б і т. п.

§ 51. Кидається в вічі велике число прикметників на *-ий* зам. *-ий*, напр. N: **бл҃гоу҃вѣтлѣиї** 64 б, **жыиї** 38, **и҃збавыиї** 116, **нечестыиї** 118, **убнажыиї** 84, **убновыиї** 446, **уросыиї** 54 б, **пожыиї** 66, **показатиї** 98 б, **бл҃гоглаголыиї** 17, **водрузыиї** 136, **вонослыиї** 36, **и҃ждыиї** 7, **и҃збавыиї** 116, **претерпыиї** 5 б, **родныи҃са** 5 б, **и҃зшедиї** 22; **непобѣдыиї** 120 bis, **незаходимиї** 127, **негасыиї** 226, **неразориимиї** 17 б, **плѣнаемиї** 69 б, **всещедриї** 13, **вѣториї** 4. 93 б, **добриї** 93, **премудриї** 54 б, **стариї** 20 б, **твердиї** 282; **богатиї** 21 б. 22, **всебогатиї** 60, **деватиї** 70 б, **препростыиї** 53, **четвертиї** 48 б і т. п. Часом поруч маємо подвійні форми: **щедрыиї** — **щедриї** 9 і т. п., і власне ці форми показують, що тут *-ий* треба приймати чи не за правописну плутанину, а не за живу вимову. Див. ще вище § 35.

§ 52. Українська жива вимова *ъ* яко *и* підтримувала давні закінчення D¹ й L¹ прикметників на *-ѣи*, *-ѣмъ*, чому в нашій Тріоді маємо: **нерадѣлнѣи** 876 D¹, **въ мори чѣмнѣм** 86, **на тверди нѣснѣи** 826, **слава стѣи и҃ єдиноушнѣи** 64 і т. п., але не рідко й інші форми: **на уреченном мѣстѣ** 64 і др.

§ 53. У дієйменнику на кінці, згідно з живою вимовою, дуже часто маємо *-ы* (а не традиційне *-и*): **бываты** 1 б, **вндѣты** 88. 113, **взискаты** 49, **вниматы** 83, **вкѣшаты** 82, **вкнѣты** 28. 82, **вныиты** 26 б, **воуѣты** 1 б. 8. 9, **копѣты** 16. 33 б, **восприѣты** 18 б, **вѣдаты** 6. 11. 73, **глаголаты** 32, **дароваты** 117 б. 12 б, **дѣты** 11 б, **дѣлаты** 102, **желаты** 40, **зваты** 59 б, **зрѣты** 31 б. 61 б, **и҃збѣгнѣты** 23 б, **испытаты** 24, **исправлаты** 72, **кѣповаты** 103, **ликоваты** 61 б, **мѣдретковаты** 4 б, **мѣчиты** 23 б, **напалаты** 102, **ублалаты** 3 б, **управлаты** 5, **узлобыты** 47 б, **ускерныты** 112. 119, **установлаты** 1 б, **плакаты** 73, **подражаты** 3 б. 4, **показаты** 29, **полѣчыты** 4, **помагаты** 114, **порекноваты** 3 б, **прѣдноваты** 124, **прѣбываты** 54, **прѣстателствокваты** 122, **предстаты** 16. 16 б. 24 б, **прѣнты** 28 б. 31 б, 35 б, **прилагаты** 59, **принесты** 21, **приносыты** 110, **прѣлаты** 22 б. 39 б. 57, **просѣщаты** 40, **пѣты** 5 б, **радоватыса** 28, **радѣнныты** 23, **ратокатыса** 90 б, **скончаты** 90, **славыты** 55. 99, **снѣсты** 57, **соводнытыса** 4 б, **содѣйствокваты** 35, **сокровищствокваты** 40 б, **сокрѣшыты** 91, **сотвориты** 186. 20 б. 26 б. 38 б, **спасты** 31, **сгаты** 3 б. 24, **страдалчест-**

коваты 61, сѣдѣты 10 б. 15 б. 19 б. 24, творѣты 43, точѣты 38, оуѣчѣты 23 б, оумертвѣты 29 б, оуразумѣты 72 bis, худѣты 89, чѣсты 6, гѣсты 37. 113. 113 б і сотні т. п.

§ 54. В теперешнім часі в 3 особі однини й множини постійно маємо західно-українське *-ть* (його ж підтримував і традиційний правопис), а *-ть* зовсім нема: *стѣрашытъ* 22б, *стерпѣтъ* 22 б, *могѣтъ* 1 б. 120, *молѣтъ* 38 б і т. п.

В 3 ос. однини в закінченні *-еть* звичайно *-ть* не відповідає: *дарѣеть* 119 б, хоч і фонетичні форми трапляються: *зайде* 34 б.

§ 55. У приказовім способі 2 особа однини (Imprt 2'), як і в живій українській вимові, кінчиться на *-ы*; прикладів на це надзвичайно багато: *бѣды* 20, *вѣды* 10, *воѣды* 22. 9, *воѣвигны* 32 б. 76 б. 109, *воѣдохны* 10. 20, *воѣзовы* 12 б. 46, *воѣзмы* 22, *вныды* 20, *воспраны* 106, *востаны* 97. 106, *вселы* 14 б, *вчины* 16, *нѣзбавы* 19. 22. 22 б. 24. 30. 35 б. 39 б. 44. 45. 46. 52 б. 56. 62 б. 74 б. 100. 101, *нѣсполны* 77, *нѣсполныса* 39 б. 90 б. *нѣсправы* 9 б, *нѣхчѣты* 29, *нѣщѣлы* 94 б, *молы* 41, *настѣвы* 2. 15 21 б, *ныѣложы* 3, *низпослы* 3 б, *ѣбынмы* 8. 9 б, *ѣбогаты* 8, *ѣзары* 66 б, *ѣкормы* 8 б, *ѣправдыса* 3, *ѣславы* 21 б. 23. 58 б. 74. 97 б. 116 б, *ѣстѣвы* 20. 70 б. 74. 81, *ѣѣѣгны* 45 б. 99, *ѣверзы* 2. 19 б. 58. 60 б. 66 б. 95. 97. 107 б, *ѣрѣны* 72. 94 б, *ѣстѣпы* 4, *ѣчѣты* 2. 26. 3. 4. 5. 56. 96 10. 32. 36 б. 96. 109 б, *поворы* 106, *пойды* 22, *покажы* 13, *поманы* 9 б. 14 б, *пограмы* 20 б. 33, *постѣвы* 13 б 16, *поцады* 15 б. 16. 18. 18 б. 20. 20 б. 22. 22 б. 90 б, *предвары* 52, *призовы* 105 bis, *приѣры* 78, *прѣнды* 105 б, *прѣнмы* 1 б. 3.7 ter. 8 ter. 8 б. 9. 9 б. 15 15 б. 38, *прѣнесы* 3, *прѣпады* 105 б, *прѣсѣѣты* 10. 12 б, *прѣславы* 76. 97 б, *прѣсты* 9 б, *сѣбоды* 8 б. 43 б. 61 88 б, *сѣблюды* 35 б, *сѣвокѣпы* 15, *сѣпрѣчѣты* 21, *сѣхраны* 33 б, *спасы* 13. 20, *сподобы* 5 б. 8 б. 9. 11 б. 14 bis. 15 б. 16 б. 17 б. 18 б bis. 20. 22. 38. 41. 42. 43 б. 53 б. 72 б. 100 б. 105 б, 108. 108 б. 119, *сподобыса* 1, *оуѣготовы* 22. 22 б, *оуѣжасныса* оумертвѣса 17 б, *оумилостивы* 10 б, *оуслишы* 68, *оуѣтверды* 1. 22 б, *оучѣны* 13. 17 б, *оуѣцѣдры* 18 б. 22 б. 44. 44 б. 66 б. 105, *гѣвыса* 3. 3 б і сотні т. п. Часто маємо подвій-

ні форми, яко результат боротьби традиційного письма з живою вимовою: **вонми** — **вонми** 73 б, **ѡчистїи ѡчистїи** 6. 84 б, **сподовїи** — **сподовїи** 125, **сотвори** — **сотвори** 92 б, **оуслиши** — **оуслиши** 78 bis і т. п.

§ 56. Займенник *ся* фонетично зрісся з кінцевим *т* дієйменника (фонетичне *-ця* з *-ться*), чому в нашій рукопису поміж *-т* та *ся* нічого не пишеться: **молатса** 38 б, **боатса** 36 б, **вселїтса** 38, **ѡбрѣтаетса** 282 і сотні т. п. Додаймо до того, що в цій пам'ятці скрізь слово від слова пишеться окремо, але *ся* пишеться тут разом з своїм дієсловом: **сподовїса** 1, **похвалївса** 1 і т. п.

§ 57. Складня таких пам'яток, як Тріодь, не досліджена в нас, хоч має багато цікавого, що відкрило б нам не одну рису методології давніх перекладів. Складню грецького оригіналу скрізь дотримано надзвичайно близько. Ось приклад порядку слів: **Дрѣвле свѣдѣнїа повелѣвїи быти скїнїи** 127 б (неділя 1-ого тижня, ранок). Або ось приклади вживання родового відмінку при виклику: **Ѡ великаго таинства** 101 б, **Ѡ преславаго чудеса, Ѡ таинства нокаго, Ѡ оужаснаго начинанїа** 83 б, **Ѡ страшнаго твоего втѡрагѡ прїшествїа** 13 б і т. п.

§ 58. Тріодь належить до пам'яток, що мають надзвичайно багатий церковно-слов'янський словник; на жаль тільки, словник цей зовсім недосліджений, як не досліджений і сам переклад Тріоди. Маємо тут багато рідких слів, таких, як, напр.: **дароканїи прїателище** 45 б, **прїателище вїшнаго** 119, **Плѡтскїи сквернїи пребывалище** 97 б, **ѡнѣсївшаа наше земное** 66 б, **оумъ ѡстрѡписа, тѣло ѡболѣзніса** 67 б і т. п. Часті звичайні в українських пам'ятках: **дѣла (дѣлаа)** 21. 80 б, **Предитечею** 79 (поруч **Прѣтеча** 87 б). Не мало слів, відомих в живій українській мові: **сз Понедѣлка** 283, **ѡстѣнкомъ** 47 б, **напослѣдокъ** 88 б, **девятїны** 63 б, **лѣчбою щедрѡтъ** 79 б і т. п.

На закінчення подам деякі загальні висновки про нашу пам'ятку.

1. Тріодь 1734 р. цінна особливо тим, що вона докладно датована часово й місцево, а таких пам'яток маємо не багато.

2. Тріодь дуже цінна яко проречиста пам'ятка української церковної вимови, а тим самим і української фонетики початку XVIII віку.

3. Українська рецензія церковно-слов'янської мови на початку XVIII ст. виступає зовсім виразно окресленою, але її зміст той самий, що і в пам'ятниках давніших.

4. Мова Тріоди 1734 р. — церковно-слов'янська, але з виразними фонетичними ознаками західно-української мови.

5. В першій половині XVII в. спосіб писання книжок ще в повній силі наслідує цілу писарську традицію XVII віку.

6. Церковні книжки і в XVIII ст. пишуться тільки півуставним традиційним письмом, хоч у світським його вже позабуто.

7. Ще в XVIII ст. бідніші церкви для свого вжитку переписували богослужбові книжки з друкованих оригіналів.

8. Поскільки в Україні сильний був південно-слов'янський правописний вплив, свідчать про те не малі його відгуки ще і в Тріоді 1734 року.

23.II.1932.

Проф. Др. Ів. Огієнко.
